

„Habent sua armorum”¹

Ámon Betti, műsorvezető: A Fórum ma esti adásában Magyarország településeinek címereivel foglalkozunk. A címerek olyan jelképek, amelyek évszázadok óta erősítik egy-egy család, egy-egy adott település lakóinak identitását. Hiszen címere nemcsak az országoknak van, hanem a megyéknek, a városoknak, sőt akár a legkisebb településeknek is. 1989 óta az Önkormányzati Törvény rendelkezik címer használatáról, arról, hogy minden település készíthet magának címet, és azt alkalmazhatja. Vendégeink itt a stúdióban *Szakonyi Csaba* grafikusművész, *Nyulásziné Straub Éva* heraldikus, a Magyar Országos Levéltár főosztályvezetője, *Pásztor Béla*, Véresegyház polgármestere, a Települési Önkormányzatok Országos Szövetségének a tagja, és *Csorba Csaba* heraldikus, az ELTE Tanárképző Főiskola tanára. Első kérdés: mi a helyzet ma Magyarországon a települési címerek használatával?

Nyulásziné Straub Éva: Változatos a helyzet. Ha megnézzük a ma használt megye, város és községi címereket, rendkívül vegyes képet kapunk. A jótól az elfogadhatóig, és a címernek sajnos nem nevezhető, de címerként definiált jelképig minden előfordul.

Műsorvezető: A Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége tud-e arról, hogy hány településnek van Magyarországon címere?

Pásztor Béla: A Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége nem fedi le Magyarország összes önkormányzatát, mintegy 1700 önkormányzat tartozik hozzá. Körülbelül az önkormányzatok 40 %-ának van címere, a többinek még nincs. 1989 óta rendelkezik az Önkormányzati Törvény a címerekről. Ez a törvény lehetőséget ad arra, hogy az önkormányzatok címet alkossanak maguknak és rendeletben szabályozzák, hogy milyen alkalommal ki használhatja a címet, milyen módon lehet a címet elhelyezni.

Műsorvezető: Tanár úr, azt szeretném Öntől kérdezni, hogy mikor született az első magyar címer?

Csorba Csaba: A címerek hagyományai meglehetősen messzire nyúlnak vissza, jó hét-nyolcszáz évet említhetünk. De ha már a címerről van szó, azt hiszem el kellene oszlatnom azt a hiedelmet, ami nagyon sok emberben él. Azt, hogy létezik országcímer, van a királyoknak címerük, és hogy általában a címer feudális jelkép. Szó sincs róla! A nemesség és a feudalizmus még nem is létezett, amikor már voltak olyan jelek, jelképek, amelyeket egyének és közösségek használtak. De nemcsak a nemeseknek, a nemesi családoknak volt címerük, hanem a polgároknak, a parasztoknak, megyéknek, városoknak, falvaknak is.

Műsorvezető: Ha megnéznénk a magyar megyék XVI–XVII. században készült címerképeit, látjuk, hogy nagyon sok jelkép látható ezeken. Túldíszítettnek tűnnek a mai ízlésünkhöz képest. Hogyan változtak a címeres ábrázolásokon a címerképek az elmúlt időszakokban. Tehát voltak-e a címerkészítésnek sajátos korszakai?

Nyulásziné Straub Éva: Természetesen voltak. Azt ugyan nem tudjuk pontosan, hogy mikor lehet az első magyar címer, de a címerek megszületése általában a XI. század vége felé történt. 1202-ből ismerünk egy arany pecsétet, amelyben már ott látható a magyar címer. Az egyházi címerek is nagyon korán, már a XII. század vége felé megjelentek. Tehát igen hosszú időszakról van szó, és nyilvánvaló, hogy mint minden az életben, ez is változott. Az első időszak az *első heraldika kora* Magyarországon, amely gyakorlatilag 1536-ig tartott: eddig a fegyvereken használták a címet, tehát föltették pajzsra, sisakra. Nyilvánvaló, hogy nem lehetett túlságosan bonyolult képet fölszerkeszteni a pajzsra, hiszen annak messziről jól láthatónak, egyértelműen azonosíthatónak kellett lennie. Érthető tehát, hogy az első időszak az „egyszerű Címerek” kora. Aztán következett az úgynevezett *hanyagló heraldika* korszaka: megszűnt a fegyverek tényleges viselése, a fegyver maga is dísz, jelkép lett. akkor kezdtek bonyolultabbá válni a címerképek. Ehhez aztán hozzájárult még természetesen a reneszánsz, majd barokk kor is a maga ízlésvilágával. Persze a külső díszítésben (ami voltaképpen nem is tartozik a címerhez) jelentkeztek elsősorban a díszítő elemek. Aztán a XIX. század második felében visszatérnek a klasszikus heraldika motívumai: egyszerűbbek, szebbek a címerek, valóban megjegyezhető,

¹ A Duna Televízió Fórum című műsorában 2000. november 22-én elhangzott beszélgetés szerkesztett szövege.

fölismerhető szimbólummá váltak. És úgy tűnik, hogy a jelenlegi első címeralkotási hullám után az elmúlt egy-két évben kezdenek visszatérni az egyszerűbb, szabályosabb formákhoz.

Műsorvezető: Akkor beszéljünk a heraldikai szabályokról, amelyeket mindenképpen fontos betartani, amikor címet elkészítünk?

Nyulásziné Straub Éva: Erre nagyon nehéz röviden válaszolni. A heraldikának van színszabálya, szerkesztési szabálya. A címer nem lehet plasztikus, egydimenziósnak kell lennie. A figurákat heraldikailag kell megjeleníteni, megvan a szabálya annak, hogyan kell az oroszlánt ábrázolni, hogyan kell annak a mancsát emelnie. Ezek a szabályok az 1300-as évek közepére kialakultak. Amikor az első heraldikus ezt annak idején leírta, akkor már kialakult szabályok léteztek.

Csorba Csaba: Az is fontos szabály volt, hogy két címer nem lehet tökéletesen azonos. Erre minden korban figyeltek is. Léteztek olyan nyilvántartások, regisztratórák, amikből kiderült, hogy milyen címerek voltak, és a már létezővel tökéletesen egyező címerképpel rendelkezőt nem lehetett alkotni. De nem elég az, hogy valaki jól megtervezett egy címet és az grafikai-lag, heraldikailag és minden tekintetben megfelel a szabályoknak. Nem mindegy, hogy azt miként jelenítik meg. A címer megjelenhet egy önkormányzat épületén, jelvényen, képeslapon és megjelenhet könyvekben. Sajnos, az utóbbi évtizedekben nyomdáinkból is kivesszt a címer szabályai iránti érzék. Nem tudják a nyomdászok, hogy a címerekben csak tiszta színeket lehet használni. Tehát, csakis egyetlen színárnyalata lehet a vörösnek, a kéknek, a zöldnek, az aranynak megfelelő sárgának, az ezüstnek megfelelő fehérnek. Sajnos többségben vannak olyan könyvek, amelyekben a legkülönbözőbb színárnyalatokat találjuk a címerképeken.

Nem könnyű a címerek tervezőjének a dolga. Volt idő Magyarországon, amikor az volt a címertervező egyik feladata, hogy ne ragaszkodjon a hagyományokhoz, hanem fejezze ki az 1945 utáni megváltozott viszonyokat. Aztán 1989 után – kimondva, kimondatlanul – az lett a jelszó, hogy mindenekelőtt a hagyományokhoz kell ragaszkodnunk. De melyik hagyományhoz? Ugyanis a legtöbb településnek és a legtöbb megyének is, többféle címere volt. Sőt, ugyanazt a címet ugyanabban az időben is többféleképpen ábrázolták a különböző kiadványokon. Sőt az ugyanakkor készült hivatalos pecsétek sem mindig tökéletesen egyeztek! Márpedig a címernek csak egyfajta alakja, ábrája lehet.

Műsorvezető: Az, hogy milyen sokfélék a címerek, és ki mindenki foglalkozik címerkészítéssel az fölveti kérdést: hogy ki készíthet címet? Ha hobbiból, kedvtelésből, unaloműzésből készítenek címereket, akkor azt szabad-e közszemlére tenni?

Nyulásziné Straub Éva: Vannak címerkönyvek, nem egy olyan sorozat van, amelyben 40 ezernél több címer megjelent. Ezekből, ha valaki úgy érzi, hogy van kézügyessége, tud hímezni, festeni, miért ne tehetné?! Ha valakinek tehetsége van hozzá, és ezzel föl tudja hívni a figyelmet a címerekre, ha betartja a szabályokat, akkor természetesen miért ne!? Szíve joga ezt megcsinálni. A baj ott van, hogy sajnos nagyon sok önkormányzat nem kérdez meg heraldikust. Nem azért, mert bármilyen rossz szándék lenne bennük, hanem azért, mert fogalmuk sincs arról, hogy ez külön szakma, ennek sajátos szabályai vannak. Tehát esetleg teljesen jó szándékkal alkothatnak rossz címet. Korábban a közszemlére kitett alkotások közé tartozott címer, amit zsűrizni kellett. Ma úgy gondolják, hogy alkotmányos jogot sért, ha szakmailag zsűriztetik és nagyon sokan – ha meg is kérdeznék hivatalos szakértőket –, azt mondják, hogy joguk van olyan címet készíttetni, amelyet csak akarnak.

Műsorvezető: A grafikus felkéri arra, hogy készítse el a település címerét. Fölkutatja a hátteret, elmegy a levéltárba, megnézi, hogy milyen szimbólumokat kell és lehet alkalmazni, milyen színeket is kell és lehet használni. Ezek ismeretek birtokában elkészíti a címet. Kikéri a heraldikus véleményét, ha elkészült a mű?

Szakonyi Csaba: Mivel rendkívül kényes a kérdés, és a heraldika tiszteletre méltó dolog, ezért nem lehet hozzákezdni egy címet tervezéséhez, amíg a grafikus nem konzultál a heraldikussal. Itt a heraldikus elmondja a véleményét, hogy amit megfogalmazott az önkormányzat testülete, azt a művész képíleg hogyan jelenítse meg. Sajnos, vagy nem sajnos, a művésznek itt nincs teljesen szabad keze, alkalmazkodnia kell a heraldikai sajátos törvényekhez.

Műsorvezető: Ebben az esetben tehát jó mestermunkát kell produkálnia.

Szakonyi Csaba: Igen, ez valójában nem művészi önmegvalósítás, hanem igazi mestermunkát kell produkálni.

Nyulásziné Straub Éva: Itt van például Sásd címere, ami rendkívül jól sikerült. A következőképpen: jött az önkormányzat azzal a kéréssel, hogy 25 különböző szimbólum él a községben, tessék beletenni. Elkezdtünk beszélgetni, és végül is meggyőztük őket, hogy a kevesebb sokkal többet mond. Egy „S” betű és egy sás a címerben! Így nagyon elegáns lett. A grafikusnak a keze más munkán is felismerhető. Tehát a szabályok adta határokon belül a művészet, a művészi tudás, igenis alkalmazható, igenis számít. De nem az a járható út, hogy pályázatot hirdetnek, ahova jó nevű grafikusok beküldik a rajzaikat. Csodálatos dolgok születnek, a szívem fáj, hogy nem lehet hazavinni, bekeretezni és falra tenni. De az alkotásoknak többnyire semmi közük nem volt a címerhez, a címertan szabályaihoz.

Műsorvezető: Tanár úr! Hogyan lesz valakiből heraldikus? Miért választja ezt a szakterületet?

Csorba Csaba: Gyermekkorom óta leginkább a várak érdekeltek. Ezek általában egy-egy család birtokában voltak. A várat birtokló családoknak természetesen volt címerük, és ezt általában meg is jelenítették a várakon. Ha máshol nem, legalább a várkapun, ajtókon, kandelókon kifaragták. A történelem-régészet szak mellé fölvettem a levéltár szakot, mert úgy éreztem, hogy a történelem kutatásának bizonyos módszereit csakis ezen a szakon lehet megtanulni. Kítűnő professzoraim voltak – nemcsak nekem, hanem Straub Évának is, hiszen ugyanazon a szakon végeztünk –, mint Kumorovitz Lajos Bernát, a XX. század legnagyobb címer- és pecséttan kutatója. Én magam is annyira megszerettem a címertant, hogy végül is abból doktoráltam. Mégpedig nem a nemesi címerek témaköréből, hanem polgári címerek tulajdonjegyek, mesterjegyek históriáját szedegettem össze. A tulajdonjegy voltaképpen ugyanazt a célt szolgálja, mint a címer. Ha a tulajdonjegyet címerpajzsba foglalják, akkor az gyakorlatilag címernek számít.

Hozzá kell tennem, hogy Magyarországon a címertervezés 1945 után évtizedeken keresztül nem lehetett önálló szakma. Akik címerekkel foglalkoztak, azok a kevesek voltaképpen címertörténettel foglalkoztak. Ámde egészen már szakterület a címertörténet és más a címertervezés. A címerekkel foglalkozó szakemberek többsége manapság is elsősorban a téma történeti részében otthonos. A tervezéssel csak 1989 óta kezdtek foglalkozni. Voltaképpen minden megye levéltárában, vagy múzeumában általában van egy-két szakember, akik az utóbbi évtizedekben nekikezdtek a címertervezéshez, illetve próbálják azt megtanulni. Mindenki magára van utalva, mert a címertervezést sehol nem tanították s nem is tanítják Magyarországon.

Az egyik variáció, hogy van egy jó címer, egy jó pecsét, amit oda kell adni a grafikusnak és azt mondani, hogy kérem szépen ezt másolja le. Ha nincsenek rajta színek, akkor a címertan szabályai szerint fesse ki színesre. Ez a legegyszerűbb megoldás. De az esetek jelentős részében nincs ilyesfajta jó címer. Sablonos címer- és pecsétábrák vannak. Nem csak az úgynevezett szocialista korszakban készítettek sablonos jelképeket. Nemcsak a fogaskerék sablon, hanem ugyanúgy sablon volt a – feudális korban falvak pecsétjein – az ekevas és a csoroszllya és egyéb földműves eszközök, jelképek. Több száz magyar falunak volt ilyen sablonos címere, pontosabban nem is címere, hanem pecsétje. Az, hogy ezek szinte azonosak, vagy néha teljesen azonosak is voltak, senkit se zavart, ugyanis a pecsétnek mindig volt körirata, és mivel a körirat minden falunál más és más volt, nem lehetett összetéveszteni. A címeren nem lenne szabad feliratnak lennie (azaz a település nevének), egyértelműen különbözni kell a jelképnek minden más település jelképétől. Tehát a régi sablonokhoz nem kellene ragaszkodni. Nem így kell értelmezni a hagyományörzést. Félre kell tenni ezeket és teljesen új címereket kellene tervezni ilyen esetekben. Egy kis Bács-Kiskun megyei települést például sikerült rábeszélnem arra, hogy a szomszédos város címeréből válasszak nekik valami jelképet, amelyből valaha kirekedtek. Mint régész tudtam jól, hogy településük határában előkerült egy csodálatos honfoglalás kori sír, és abban akadtak többek között nagyon szép női viselethez tartozó darabok. Ezek voltak olyan ábrázolások is, amelyeket tökéletesen át lehetett tenni címerre. Úgyhogy megszületett az első olyan település-címer, amely egyértelműen honfoglalás kori magyar motívumot tartalmaz (lásd az első borítón). Egyébként tarsolylemezeink motívumai is tökéletesen fölhasználhatók lennének címereken, hiszen a tarsolylemez az alakja miatt úgyszólván címerpajzsoknak is tekinthető.

7/2000. (III.27.) KT. számú Rendelet

Balotaszállás Községi Önkormányzat rendelete a község címeréről, zászlójáról és használatuk rendjéről

Balotaszállás Községi Önkormányzat Képviselő-testülete a helyi önkormányzatról szóló 1990. évi LXV. törvény 1. §. (6) bekezdés a) pontjában kapott felhatalmazás alapján önkormányzati jelképeiről az alábbi rendeletet alkotja:

BALOTASZÁLLÁS KÖZSÉG CÍMERE

1. §.

Balotaszállás címerének kerekaltalpu pajzsán arany háttér előtt a balotaszállási honfoglalás kori sírlelet egyik díszítő motívuma jelenik meg vörös színnel, ezüst vonalkázással.

A címerpajzs fölé egy háromágú – formájával a kiskunhalasival teljesen megegyező – arany korona került, vörös és zöld ékkövekkel díszítve, vörös béléssel.

A pajzsot alulról, a címer fél magasságáig felnyúlóan, egy szürkenyár-levélfkoszorú szegényezi, zöld és ezüst színben váltakozó levelekkel.

E koszorú közepébe egy ezüst színű, vörös belsejű és vörös sávokkal díszített pásztor-kürt fonódik.

A színes címerrajzot a Polgármesteri Hivatalban a rendelet mellékleteként őrzik.

A község színe: fehér.

A CÍMER HASZNÁLATÁNAK KÖRE ÉS MÓDJA

2. §.

(1) A község címerét – engedélyeztetés nélkül – a Képviselő-testület és a Polgármesteri Hivatal használhatja kizárólagosan.

A címet Balotaszállás Község Önkormányzata és szervei hivatalos iratain, rendszeres vagy alkalmi sajtótermékein, valamint a polgármester által engedélyezett esetekben és módon lehet használni.

(2) A község címerének további felhasználását a polgármester engedélyezi.

Nyulásziné Straub Éva: Az én történetem rendkívül egyszerű és benne van az 1960-as évek végének a kissé már lazuló belpolitikája. A családkban én csak az 1950-es évek végén halottam, hogy nagypapa megfestette a címet és ez valahol el van dugva. Amikor levéltár szakosként a már említett Kumorovitz professzor úr, aki már akkor is igen idős ember volt, felhívott minket a Budapesti Történeti Múzeumba és elkezdett beszélni a címerekről, a pecséteken szereplő címeres ábrákról, és mi – hárman voltunk az egész évfolyamon – tágra nyitott szemekkel hallgattuk. Láttam, hogy nagyon érdeklődő a társaság, s rengeteget beszélt a címerekről. Engem akkor nagyon megfertőzött ezzel a témával, de a Magyar Országos Levéltárba kerülve, csak vágyként maradt bennem, hogy foglalkozzam vele. Nem sokkal később valamilyen kutatási témát kellett választanom a levéltárban. A hivataltörténet nem nagyon tetszett. Az intézmény párttitkára volt az osztályvezetőm, odamentem hozzá, hogy nagyon szeretném feltérképezni az összes címet, ami a levéltárban található. Azt mondta: tegye. Nagyon kellemes téma. Éveken át a raktárban ültem és keresgéltem a címereket.

Műsorvezető: A grafikusnak tehát nem nagyon lehet művészi szabadsága a címerek témakörében. Mégis mi indítja a grafikust, hogy megfessen, vagy megrajzoljon egy-egy címet?

Szakonyi Csaba: Elsősorban a tisztelet a címerek iránt, valamint a heraldikai törvények előírta jelképrendszer, amelyet mindenféleképpen be kellene tartanunk. Sajnos, ma nem igazán tartjuk be. Nagyon sok címer hibásan ábrázol lombos fákat, vagy pl. sárkányokat. Pedig ezeknek megvan a maguk jelképe, amely évszázadok során kialakult és jó lenne, ha ezeket vissza lehetne helyezni címereinken eredeti formájukban. Ha a grafikus nem akarná kiélni a saját grafikai tudását azzal, hogy egy természetű lombos fát rajzol, hanem a heraldika szabályának megfelelően érvényesítené, hogy „a lombos fa”, az egy háromféle gömbből álló lombocskára, vagy a fenyőfának is megvan a maga jelképrendszere. Törekednie kellene arra, hogy nagyon egyszerű, nagyon átlátható formában készüljön a címer. A XXI. század küszöbén nem

sallangokkal telerajzolt barokk, vagy reneszánsz időből való címereket tervezzünk, hanem letisztult, a mai építészeti stílusnak is megfelelő egyszerű formákat alkalmazva, azokat a motívumokat, amelyek ma arra a településre jellemzőek.

Műsorvezető: Ha most felkeltettük egy-egy települési önkormányzat képviselő testületének vagy tagjának érdeklődését, és azt mondja otthon, hogy tényleg, nekünk még nincs is címerünk, vagy van címerünk, de nem is tudom, hogy az most jó-e vagy nem jó. Hová fordulhatnak segítségért?

Pásztor Béla: Első lépésként meg kell ismerni, hogy a település történetében volt-e címer, voltak-e címerek? Írjon egy levelet a megyei levéltárba. A levéltár készséggel áll a rendelkezésére, kigyűjti a településsel kapcsolatos címerelőzményeket és átadja a településnek. A település önkormányzata, lakossága – ez attól függ, hogy milyen széles körben ismertetik – megnézi, hogy ezek a jelképek jók-e, alkalmazni kíván-e ezekből a jelképekből a mostani helyzetben? Vagy esetleg a címerek készültétől a település más jelleget öltött, más az emberek életformája, és milyen új jelképet lehet, érdemes a címerbe betenni.

Műsorvezető: Ha elfogadja a képviselő testület a vázlatot, akkor jöhet a grafikus és készítheti?

Pásztor Béla: Megfordítom. Amikor a jelképeket összegyűjtötte, azt követően jön a heraldikus és jön a grafikus. Az ő kettőjük munkájából formálódik a település címere. Ez oda kerül a képviselő testület elé. Valószínű, hogy nagyobb közösséget is összehívunk, véleményeztetik, aztán változtatják, átteszik a jelképeket. Míg végül a szakmai akarat és érzelem kialakítja a végleges formát.

Nyulásziné Straub Éva: Egy címer voltaképpen a tulajdonosát jelképezi, egy címernek tehát belülről kell fakadnia, a közösségből. Ha nem érzi a közösség, hogy nem érett meg arra, hogy jelképet válasszon, nem kötelező, nem kell mindenáron elkapkodni. Egy címert hosszú időre, nem két-három napra kell tervezni. Hogy érezzük a miénk.

Műsorvezető: Nagyon szépen köszönöm a beszélgetést, a kedves nézőknek pedig köszönöm a figyelmüket, remélem, hogy felkeltettük az érdeklődésüket és utána fognak járni, utána fognak nézni, amennyiben még nincs címerük, mert a harmadik évezred elején jó lenne, ha az országban minden településünk magára találna ilyen tekintetben is.

Vas vármegye címere

Szombathely város címere